

Оксана ШЕРЕМЕТА

[РЕЦ. НА]: УКРАЇНСЬКИЙ МОЙСЕЙ (ДО 150-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИТРОПОЛИТА УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО). СТАТТІ І МАТЕРІАЛИ / [УПОРЯД.: О. КИРИЧУК, М. ОМЕЛЬЧУК, І. ОРЛЕВИЧ]. – ЛЬВІВ: В-ВО ЛЬВІВСЬКОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ РЕЛІГІЇ “ЛОГОС”, 2015. – 145 с.

Митрополит Андрей Шептицький – неординарна та багатогранна особистість, видатний церковний і громадський діяч, богослов, мислитель, творець оригінальної етичної системи, написаної в контексті раннього неотомізму¹. Він був справжнім духовним провідником для українців, тому порівняння його з біблійним образом Мойсея у назві рецензованої збірки має всі підстави. Багато дослідників (С. Баран, В. Ленчик, Л. Цегельський, А. Кравчук, Р. Тожецький, М. Вавжонек, О. Гайова, В. Сергійчук, Ж. Ковба й інші) присвятили праці різним аспектам життя і діяльності владики. Однак тематика наукових досліджень про Андрея Шептицького не вичерпана. У статтях автори альманаху намагаються знайти нові підходи, контексти й аспекти у вивченні постаті митрополита. Це – цікаві ґрунтовні доробки, здійснені завдяки опрацюванню великого обсягу матеріалів.

Збірник складається із вступної частини та чотирьох тематичних рубрик, які висвітлюють різні аспекти життя та діяльності Глави Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ): починаючи від біографії та закінчуючи спогадами про нього. При кінці подано світлини і відомості про авторів.

Вступна частина об’єднує публікації, присвячені біографії й актуальності писемної спадщини Андрея Шептицького. Це слушно, оскільки дає змогу краще зрозуміти зміст статей, вміщених у наступних частинах. Важливо, що фрагменти біографії, які дослідники оцінюють неоднозначно, не залишилися поза увагою. Так, М. Омельчук у зверненні “Від редакції” зазначила, що митрополит не підтримував тактики терору Організації українських націоналістів (ОУН), рятував від переслідування євреїв під час Другої світової війни. Доповнює тему о. д-р А. Баб’як у статті “Ключові моменти життя духовного провідника українського народу митрополита Андрея Шептицького (1865–1944 рр.)”, вказуючи на необхідність написання нової об’єктивної біографії владики. Автор зазначає, що одержав дозвіл на користування архівами польської розвідки й дипломатичних діячів у Варшаві та секретного архіву Ватикану². Очевидно,

¹ *Шеремета О.* Етичні ідеї митрополита Андрея Шептицького у релігійно-філософському контексті кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.05. “Історія філософії” / О. Шеремета. – Київ, 2010. – 20 с.

² Можливість вільного доступу до секретного архіву Ватикану дає змогу сучасним дослідникам, на відміну від попередників, краще зрозуміти ті труднощі у відстоюванні українських інтересів, з якими довелося зіткнутися Андрееві Шептицькому в Апостольській столиці та суттєво доповнити його біографію. Так, о. Іван Хома у книзі “Апостольський пре-

це дало змогу написати про такі цікаві деталі з життя митрополита, як, наприклад, організацію замаху польських спецслужб на нього та його прощальний лист із цього приводу до папи Пія XI від 4 липня 1923 р. М. Косів у публікації “Читаючи Андрея Шептицького” наголошує на актуальності морального змісту його послань “О частім Святім Причастю” (1909), “О молитві і Церковнім правилі” (1910), “На Великій Піст” (1910) тощо.

Тематична рубрика “Церква і служіння” за обсягом найбільша у збірнику. Вона об’єднує статті про окремі напрями діяльності митрополита, спрямовані як на розвиток УГКЦ, так і на служіння українському народові. Відповідно до цього публікації умовно можна поділити на дві групи. Спершу розглянемо зміст статей із “церковною” проблематикою. Так, Н. Колб у дослідженні “Греко-католицьке парафіяльне духовенство Східної Галичини початку ХХ ст.” детально описує життя священників та їх роль у суспільстві. Висвітлює турботу митрополита про підвищення рівня освіченості, оборону прав, виконання обов’язків парафіяльного духовенства. О. Пушак у статті “Андрей Шептицький і місія редемптористів на Західній Україні” дає цікаве пояснення ролі цього монашого згромадження в екуменічних планах владики. Екуменічні ідеї митрополита вплинули й на листування з Іваном Огієнком. Про це мовиться в публікації І. Преловської “Листування Івана Огієнка (митрополита Іларіона) (1882–1972) з митрополитом Української греко-католицької церкви Андреем Шептицьким (1865–1944) як джерело до вивчення міжцерковних відносин”. Заслуговує уваги стаття О. Ярош “Митрополит Андрей Шептицький – апостольський візитатор в Аргентині”, присвячена аналізу його ролі у становленні УГКЦ у цій країні. Авторка ретельно дослідила старання владики, зокрема візитацію 1922 р., у становленні греко-католицьких парафій для українських емігрантів на аргентинських теренах. Це дає змогу краще оцінити діяльність митрополита з розбудови УГКЦ у контексті історії української діаспори Аргентини.

Низку публікацій із центральною тематикою служіння українському народові розпочинає Л. Гентош статтею “Харитативна діяльність митрополита як створення моделі самодостатності і взаємопідтримки для українського суспільства”. Відома дослідниця під харитативною (благочинною) діяльністю розуміє допомогу різним інституціям, установам, фізичним особам та відокремлює її, як і підтримку освітніх установ та закладів, від меценатства у сфері культури. Найважливішими сферами благочинності митрополита авторка називає допомогу бідним, турботу про дітей-сиріт, підвищення рівня охорони здоров’я в Галичині. Л. Гентош доводить, що владики не обмежувався передачею коштів, а прагнув зробити об’єкт допомоги самодостатнім у майбутньому. Так, придбання з майна, подарованого для товариства “Захист імені Митрополита А. Шептицького для сиріт у Львові” дали можливість цій організації стати фінансово незалежною (С. 45). Така харитативна діяльність Глави УГКЦ може бути гарним зразком для наслідування у сучасному українському суспільстві, яке її дуже потребує.

Суголосна темі благодійного служіння і стаття О. Пасіцької “Товариство українських греко-католицьких робітниць «Будучність» під опікою митрополита Андрея Шептицького”. У ній дослідниця демонструє на прикладі одного товариства турботу владики про простих жінок-робітниць. Організація займалася не лише морально-релігійним і національним вихованням жіноцтва, а й покращенням їх суспільно-економічного становища, наданням юридичної, матеріальної та моральної допомоги.

стіл і Україна. 1919–1922 рр.” (Рим, 1987) міг опиратися лише на доступні приватні листування ватиканських достойників, що суттєво утруднювало дослідження.

Такі заходи були на часі тоді і залишаються такими й сьогодні. У публікації Л. Васків “Митрополит Андрей Шептицький про духовно-тілесне здоров’я нації (біотичний аспект)” йдеться про боротьбу владики за дотримання норм моралі, збереження сім’ї та сімейних цінностей, ведення здорового способу життя.

Про меценатство митрополита в царині збереження писемних пам’яток і стародруків пише у статті “З поля меценатсько-бібліофільських зацікавлень митрополита Андрея Шептицького (1865–1944)” О. Колосовська. Демонструючи читачеві об’єми та цінність колекцій книгозбірні “Студіон”, створеної завдяки Главі Церкви, автор вказує наскільки значним був його внесок в українську культуру.

Повчальними є роздуми митрополита про обов’язки й права керівників держави та її громадян, християнський патріотизм, представлені у статті А. Васків “Митрополит Андрей Шептицький про основи політики”. Цінне бачення владики ролі духовної і світської інтелігенції у процесі формування та розвитку української нації, висвітлене в публікації Н. Мисак “Митрополит Андрей Шептицький про роль української інтелігенції в націотворчих процесах у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.”.

Оригінальними є дослідження, об’єднані в тематичну рубрику “З історії одного експонату”. В основі кожної з трьох статей лежить музейний експонат, описом якого авторам вдалося розкрити сторінки історії українських емігрантів-заробітчан (Р. Бубряк “Про що розповів експонат з виставки «Листопадові дні родини Шептицьких»”); подробиці арешту та заслання митрополита до Росії (О. Киричук “Вереснева 1914 р. проповідь Андрея Шептицького в Успенській церкві: чи була вона приводом до російського заслання?”); організацію допомоги військовополоненим під час Другої світової війни (Н. Матлашенко, П. Костюк “Не дати сильним погубити людину: опіка УГКЦ над військовополоненими”).

Рубрика “Мистецтво” містить публікації І. Гах “Великий син великого народу (до 150-тої річниці митрополита Андрея (Шептицького)” й О. Павляк “Митрополит Андрей Шептицький у творчій діяльності М. Сосенка, М. Осінчука, В. Дядилюка”, в яких проаналізовано внесок владики у збереження та розвиток українського мистецтва.

Цінні й опубліковані у збірці спогади К. Левіна “Митрополит Шептицький і жидівська спільнота в Галичині під час Другої світової війни”, що спростовують закиди Главі УГКЦ із приводу невеликої кількості врятованих євреїв та релігійного тиску на них. Важлива коротка публікація І. Паславського під назвою “Андрей Шептицький і євреї”. У ній відомий дослідник наголошує на недостатній вивченості теми та задається питанням: де шукати коріння гуманного ставлення митрополита до євреїв? Цікавими є й запропоновані відповіді. Першу автор вбачає в походженні владики з давнього боярського роду. Бояри та князі Галицько-Волинської держави доброзичливо і толерантно ставилися до євреїв, що й передалося митрополитові на генетичному рівні. Другий важливий чинник, за І. Паславським, – Голодомор, геноцид українців у підрадянській Україні.

Загалом збірка змістовна, цікава, містить велику кількість світлин, що значно полегшує сприймання текстів. Незначні одруки, які закралися у “Зміст” альманаху, ніяк не вплинули на позитивне враження від прочитаних публікацій. Матеріали збірника будуть корисними для науковців, викладачів, студентів і всіх, хто цікавиться життям та діяльністю митрополита Андрея Шептицького.